

**Podnět Rady vlády pro lidská práva ve věci rozvodového uspořádání péče o děti
v souladu s Úmluvou o právech dítěte**

Česká republika patří ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi mezi země s nadprůměrnou intenzitou rozvodovosti. V České republice od roku 1991 stoupá úhrnná rozvodovost a dnes to znamená, že rozvodem končí již 65 z původně 100 uzavřených manželství. Z demografických ukazatelů, které dále uvádí Český statistický úřad, vyplývá, že průměrná délka trvání manželství od jeho vzniku do ukončení rozvodem je v současnosti kolem 12 let. Z toho jednoznačně vyplývá, že rozvodové situaci je vystavena také velká část dětí, pro které je rozvod rodičů jednou z nejrizikovějších životních situací. Kromě toho se cca 30% dětí se rodí mimo manželství a i v těchto případech dochází často k rozpadu těchto vztahů a následné nutnosti úpravy poměrů k nezletilým dětem podle § 50 zákona o rodině.

Jak uváděl prof. Matějček, „všechny psychologické výzkumy říkají, že k vývoji zdravé osobnosti dítě nezbytně potřebuje naplnění základních tělesných, psychických, sociálních, emocionálních a duchovních potřeb. Na pozadí těchto poznatků se rozpadající rodina jeví nutně jako společenství „problematické“, které dítě zatěžuje nadměrným stresem. Z tohoto důvodu je stát povinen chránit tuto skupinu ohrožených dětí od nadbytečného stresu odvozaného sporem rodičů nebo zbytečnou ztrátou jednoho z rodičů. Podpora obou rodičů je základní psychosociální determinanta zdraví, jež tvoří dominantu v hierarchii zájmu dítěte.“

Právě zájem dítěte tvoří základní osu každého rozvodového uspořádání péče o děti a může jej proto identifikovat pouze renomovaný odborník; základní podmínkou naplnění zájmu dítěte je rychlé, koncizní soudní rozhodnutí respektující potřebu dítěte mít oba rodiče.

Respektování zájmu dítěte znamená oproštění se od stereotypu myšlení a osvojení si této nové profesionální kompetence. Nový způsob myšlení respektující zájem dítěte znamená, že bude vyhodnocena konkrétní situace vztahové dynamiky v rodině a věkové zvláštnosti dítěte ve vztahu k proponovanému dlouhodobému vlivu komunikačního schématu rozvádějících se rodičů a identifikována strategie k optimalizaci porozvodového uspořádání péče o dítě.

Zohlednění navrhovaných doporučení vedoucích k respektu zájmu dětí bude mít dopad i na kvalitu života rozvádějících se rodičů, kde je předpoklad, že spory budou minimalizovány, či

budou efektivně řešeny tak, aby partnerské neshody neeskalovaly a neohrožovaly duševní zdraví zúčastněných partnerů, ale ani jejich širšího okolí a mají ambici významně zkrátit soudní projednávání.

Výbor pro práva dítěte na svém zasedání dne 10. července 2007 schválil návrh opatření vzešlých z jednání Výboru.

Na základě návrhu Výboru pro práva dítěte Rada navrhuje:

1. Novelizovat zákon o rodině – „osobní styk“ v textu zákona nahradit stanovením „podílu otce a podílu matky na výchově dítěte“.

V České republice přetrvávají v důsledku tradice stereotypy myšlení, které jsou brzdou naplňování zájmu dítěte. Vzhledem k tomu je potřeba provést novelizaci zákona o rodině v těch paragrafech, kde se hovoří o osobním styku dítěte s nerezidenčním rodičem. Sám pojem styk evokuje představu něčeho velmi krátkého, striktně ohraničeného bez dalších souvislostí, čímž se snižuje citlivost veřejnosti k právům a povinnostem obou rodičů na výchově dítěte. Pojem styk má velmi neblahý důsledek v osvojení si termínu „půjčování“ dítěte na hodinu či dvě, maximálně na víkend. Pod tímto vlivem dochází k devastaci rodičovské psychiky rozvedených rodičů a snižuje tak elegantní naplňování zejména emocionálních potřeb dětí z rozvedených rodin.

2. Novelizovat zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen o.s.ř.) – navrhuje se, aby odvolací soudy rozhodovaly o odvolání proti předběžnému opatření v co nejkratší lhůtě, jako přiměřená se jeví 15 denní lhůta pro rozhodování soudu o odvolání¹. Lhůta by započala běžet dnem doručení odvolání proti předběžnému opatření odvolacímu soudu.

---

¹ Například slovenský občanský soudní řád ukládá odvolacímu soudu rozhodnout o odvolání proti předběžnému opatření do sedmi dnů od doručení odvolání. Jsou to rozhodnutí, kterými se rozhoduje o předběžném opatření o odevzdání dítěte do péče druhého rodiče, nebo do péče toho, koho označí soud, a o předběžném opatření o povinnosti osoby se dočasně zdržet vstupu do domu nebo bytu, v kterém bydlí osoba blízká, nebo osoby, jež je v péči nebo výchově této osoby, ve vztahu ke které je podezření z násilí. V případě předběžného opatření, které odpovídá našemu předběžnému opatření dle § 76a o. s. ř. platí dokonce i pro odvolací řízení o takovém návrhu 24 hodinová lhůta.

V současnosti platí 7denní lhůta pro rozhodování o předběžném opatření podle § 76 o.s.ř.² a o předběžném opatření podle § 76a o.s.ř.³ je stanovena dokonce lhůta 24 hodin.

Nicméně pro odvolací soud není lhůta stanovena a tudíž se může v důsledku odvolání díky předběžné vykonatelnosti předběžného opatření konzervovat stav po dobu mnoha měsíců. Návrh na předběžné opatření je samostatným návrhem, který nebrání řízení ve věci samé v případě, že proti předběžnému opatření bylo podáno odvolání, nicméně z praxe je známo, že soudy vyčkávají rozhodnutí odvolacího soudu. Stanovením lhůty pro odvolací řízení u předběžných opatření dojde k souladu s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva), zejména s právem na spravedlivý proces, které je garantované článkem 6 odst. 1 Úmluvy. Zároveň tímto bude naplněn požadavek přiměřené délky řízení.

Zakotvení 15denní lhůty pro rozhodování soudu o odvolání proti předběžným opatřením představuje významný nástroj pro splnění požadavku nepřekročení „přiměřené lhůty“ v těchto řízeních a zamezení průtahů v řízení, které často Evropský soud pro lidská práva shledává jako pochybení ze strany státních orgánů ČR⁴.

Stanovení odvolací lhůty ve vztahu k nezávislosti soudců (zakotvené v čl. 6 odst. 1 Úmluvy a v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod), nepředstavuje zásah do jejich nezávislosti, jak již rovněž judikoval Ústavní soud⁵.

3. Zvýšit specializaci soudců opatrovnických sporů tím, že bude povýšena jejich odborná erudice: a) teoretickými východisky (vývojové zákonitosti, věkové zvláštnosti), b) sociální kompetencí (životní zkušenost) a c) etickou kulturou. Navrhuje se vypracovat požadavky na pregraduální a postgraduální vzdělávání soudců pro opatrovnické spory tak, aby bylo zahrnuto vzdělání i v oblasti **neprávních vědních disciplín** jako jsou: věkové zvláštnosti dítěte, biologické zákonitosti vývoje, potřeby dětí tak, aby soudce mohl sám na základě všech

² Předběžným opatřením podle § 76 o.s.ř. může být účastník uložen zejména, aby platil výživné v nezbytné míře; odevzdal dítě do péče druhého z rodičů nebo do péče toho, koho označí soud; poskytl alespoň část pracovní odměny, jde-li o trvání pracovního poměru a navrhovatel ze závažných důvodů nepracuje; složil peněžitou částku nebo věc do úschovy u soudu; nenakládal s určitými věcmi nebo právy; něco vykonal, něčeho se zdržel nebo něco snášel.

³ Ocitlo-li se nezletilé dítě bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, předseda senátu předběžným opatřením nařídí, aby bylo předáno do péče osoby, kterou v usnesení označí. Jde-li o svěření dítěte do pěstounské péče podle zvláštního právního předpisu na přechodnou dobu, po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením, nebo na dobu do rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu rodiče k osvojení, soud svěří dítě do pěstounské péče předběžným opatřením.

⁴ Blíže viz rozsudek Soudu ze dne 19. října 2004 ve věci stížnosti č. 66448/01 Jahnová proti České republice, rozsudek Soudu ze dne 29. června 2004 ve věci stížnosti 63627/00 Voleský proti České republice, rozsudek Soudu ze dne 14. září 2004 ve věci stížnosti č. 76250/01 Paterová proti České republice a další.

⁵ Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 60/04 (Nález, 264/2005 Sb.) ze dne 28. dubna 2005

dalších informací vyhodnotit konkrétní situaci a posoudit zájem dítěte, s jehož respektem je povinen přijmout rozhodnutí.

S cílem zajistit další prohlubování znalostí odborníků, navrhuje se vypracovat etický kodex pro odborníky pracující s ohroženými dětmi tak, aby jeho respektováním bylo minimalizováno systémové násilí a minimalizováno riziko viktimizace dětí v jakémkoli stupni vyšetřování a pomoci.

Dále se navrhuje zajistit specializaci soudů, které by rozhodovaly v opatrovnických věcech, a to stanovením ve vyhlášce č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, aby specializovaná soudní oddělení pro řízení ve věcech péče o nezletilé byla zřizována povinně na obou stupních soudní soustavy. Problémem je totiž nedostatečná specializace soudů ve věcech péče o nezletilé. Zákon č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy sice v § 2 odst. 1 stanoví řízení ve věcech péče o nezletilé jako jedno z těch, pro které by mělo být zřízeno specializované soudní oddělení, ovšem s přihlédnutím k personálnímu vybavení soudu atd. U soudu prvního stupně většinou bývají zřízena samostatná opatrovnická oddělení, u soudu odvolacích však nikoli.

4. Zakotvit institut mediace⁶ jako součást rodinného práva, s výjimkou případů domácího násilí, kdy vzhledem k nevyváženosti moci mezi pachatelem a obětí, by mediace znamenala pro oběť velké riziko. Navrhovaná cesta řešení konfliktu dobrovolnou mediací rozvádějících se rodičů je významným řešením ve prospěch dítěte; je efektivní cestou jak zabránit odcizení v rodině.

Pozitivní zahraniční zkušenosti ukazují, že při využívání rodinné (rozvodové) mediace dochází k redukování konfliktů, k zajištění kontinuity osobních vztahů mezi rodiči a dětmi, k redukování doby pro urovnání konfliktů i snižování společenských a ekonomických nákladů na rozvod. Z těchto zkušeností vychází i Doporučení Rady Evropy č. R (98) 1 ze dne 21. 1. 1998, které doporučuje vládám členských států zavádět nebo podporovat rodinné mediace, uskutečňovat nebo posilovat všechna opatření na podporu a ve prospěch používání rodinné mediace jakožto odpovídajícího prostředku řešení rodinných rozepří, usnadňovat schvalování mediačních dohod soudními nebo jinými oprávněnými orgány a zajišťovat mechanismy k vynucení takových dohod podle platných zákonů a také informovat o možnostech jejího

---

⁶ Ministerstvo spravedlnosti (legislativní komise MS) již připravuje návrh zákona o mediaci v rodinných aj. věcech (na podzim roku 2007 se předpokládá jeho předložení vládě). Připravovaná rekodifikace občanského zákoníku (předpokládaná účinnost nejdříve k roku 2011) počítá, že bude upravena možnost, aby soudce doporučil účastníkům obrátit se na mediátora.

využívání. Také Doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy č. 1639 (2003) nazvané „rodinná mediace a gender“ znovu zdůrazňuje princip dobrovolnosti, na kterém je mediace založena. V praxi je třeba zajistit síť mediačních služeb a jejich dostupnost. Lze využít síť poraden pro mezilidské vztahy a rodinu, které s rodinným konfliktem v rámci poradenství i terapie pracují.

V současnosti mohou orgány sociálně právní ochrany dětí na základě § 12 odst. 1 písm. b) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí uložit rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem. Soudní řízení týkající se nezletilých dětí se dějí za účasti sociálních pracovníků jako kolizních opatrovníků dětí. Příslušné sociální pracovnice/ci jsou tedy v rámci své pracovní činnosti s rodiči běžně ve styku a mohou je tak efektivně a cíleně informovat o možnosti mediační služby využít. Sociální pracovníci v opatrovnických věcech by tedy měli více využívat výše citovaného ustanovení v případě sporů mezi rodiči o svěřením dítěte do péče a zároveň by měli zájemcům o mediaci poskytovat informační leták o podmínkách a možnostech mediace.

5. Zajistit nabídku vhodných prostředí pro děti vyžadující krizovou intervenci z důvodu konfliktního řešení rozvodové situace rodičů i nabídku terapeutických programů pro děti a současně v těchto vhodných prostředích nabízet komplexní program pro řešení této konfliktní situace pro celou rodinu.

V případech, kdy mediace selže, je potřeba garantovat ochranu pro děti, která spočívá v nabídce terapeutických programů, které pomohou s identifikací nové sociální role jak rozvádějícím se rodičům i dítěti rozvádějících se rodičů spolu s osvojením nového komunikačního schématu – v těchto případech zřízení specializovaných pracovišť nebo využití pracovišť již existujících jakožto vhodného prostředí za účasti třetí osoby (psychologa).

Umístění dítěte mimo rodinu bude využíváno jako krajní řešení v případě bezprostředního ohrožení dítěte.

V současnosti při umísťování dětí do vhodných prostředí je možné využít nabídku ozdravoven vybraných Ministerstvem zdravotnictví.

6. Zajistit důsledné posuzování 5 atributů (vzdělávání, sociální kompetence, etická kultura, psychognostická citlivost a empatie) **odbornosti zaměstnanců MPSV a MS** a jejich účast na výcvicích zaměřených na rozvoj osobnosti tak, aby bylo minimalizováno riziko přenosu a projekce ve styku s rozvádějícími se rodiči a chybně identifikovaný zájem dítěte, čímž budou minimalizována rizika systémového násilí působená v institucích zřízených na pomoc dětem. Proces sociálně právní ochrany, soudní projednávání i soudně znalecké posuzování může být totiž zdrojem systémového násilí (např. dítěti není srozumitelně vysvětlen cíl sociálně právní ochrany, nevhodná formulace otázek typu vyzvídání o situaci v rodině, nerespektování práva na utajení informací, opakované soudně znalecké posudky, protahované soudní jednání atd.).